

УДК 341.4 +341.215.4

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.103>

ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ

Сироїд Т.Л.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародного і європейського права
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-8165-4078
e-mail: t.l.syroid@karazin.ua

Сироїд Т.Л. Політика європейського союзу у сфері захисту прав жертв злочинів.

У статті приділено увагу діяльності ЄС у сфері захисту прав жертв злочинів, зокрема зазначено, що існуючі нормативи Союзу ґрунтуються на положеннях установчих актів ЄС, зокрема: Хартії основних прав ЄС, Договорі про функціонування Європейського Союзу (ст. 82(2) (с)). Зосереджено увагу на спеціалізованих актах: Директива 2004/80/ЄС Про відшкодування жертвам злочинів, Директива 2011/99/ЄС Про європейський охоронний ордер, Директива 2012/29/ЄС Про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки і захисту жертв злочинів, а також про заміну Рамкового рішення Ради 2001/220/ЈНА (Директива про права жертв), Стратегія ЄС про права жертв (2020–2025 рр.). Констатовано, що ЄС постійно працює над удосконаленням правової основи у сфері захисту прав жертв злочинів, що має за мету розширення прав і можливостей цієї категорії осіб з урахування реалій сьогодення, пов'язаних з удосконаленням форм і способів вчинення злочинів, що негативно впливають на жертв. Це стосується, в першу чергу, Директиви 2012/29/ЄС, перегляд якої є частиною Стратегії ЄС про права жертв. Комісія ЄС докладає суттєвих зусиль до покращення правової основи захисту цієї категорії осіб. Зокрема, у результаті консультацій, Комісія запропонувала у 2023 р. поправки до Директиви про права жертв, які стосуються п'яти основних прав жертв: доступ до інформації, покращення підтримки та захисту, покращення участі в кримінальних розглядах та полегшення доступу до компенсації.

Приділено увагу діяльності ЄС у розробці актів, направлених на захист жертв окремих категорій злочинів, а саме: жертв торгівлі, жертв насилля, сексуальної експлуатації та дитячої порнографії, жертв тероризму. Висвітлено основні положення таких нормативів: Директива ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми 2011/36/ЄС (із змінами 2022 р.), Стратегія Союзу безпеки від 8 липня 2020 р., Стратегія ЄС щодо бороть-

би з торгівлею людьми (2021–2025 рр.), Директива 2011/93/ЄС Про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією та заміну Рамкового рішення Ради 2004/68/ЈНА, Регламент (ЄС) № 606/2013 Про взаємне визнання заходів захисту у цивільних справах, Стратегія ЄС щодо більш ефективної боротьби із сексуальним насильством над дітьми (2020–2025 рр.), Стратегія гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.), пропозиція про Регламент, що встановлює правила запобігання сексуальному насильству над дітьми та боротьби з ним COM/2022/209, Директива (ЄС) 2017/541 Про боротьбу з тероризмом та заміну Рамкового рішення Ради 2002/475/ЈНА і внесення змін до Рішення Ради 2005/671/ЈНА, Порядок денний боротьби з тероризмом тощо. Підкреслено, що норми означених актів враховують специфіку відповідної категорії постраждалих осіб, їх нагальні потреби і містять конкретні рекомендації щодо поводження з ними, що у свою чергу має наслідком зниження віктимної поведінки щодо цієї категорії осіб та врахування їхніх нагальних потреб. Зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: вразливі категорії, європейський охоронний ордер, жертви злочину, жертви сексуального насильства, жертви торгівлі людьми, жертви тероризму, захист, права людини, стандарти, судочинство, цілі сталого розвитку.

Syroid T.L. The European Union policy in the field of protection of the rights of victims of crimes.

The article focuses on the provisions of EU acts in the field of protection of the rights of crime victims. It is noted that the existing regulations of the Union are based on the provisions of the constituent acts of the EU, in particular: the Charter of Fundamental Rights of the EU, the Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the EU (TFEU), (art. 82(2) (c)). Attention is paid to specialized acts: Directive 2004/80/EC relating to

compensation to crime victims, Directive 2011/99/EU on the European protection order, Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA (the Victims' Rights Directive), EU Strategy on victims' rights (2020–2025).

It was established that the EU is constantly working on improving the legal framework in the field of protecting the rights of crime victims, which aims to expand the rights and opportunities of this category of persons taking into account the realities of today, related to the improvement of the forms and methods of committing crimes that have a negative impact on the victims.

This concerns, first of all, Directive 2012/29/EC, the revision of which is part of the aforementioned EU Strategy on Victims' Rights. The EU Commission is also making significant efforts to improve the legal framework for the protection of this category of persons. In particular, as a result of the consultations, the Commission proposed in 2023 amendments to the Victims' Rights Directive, which address five main victims' rights: access to information, improved support and protection, improved participation in criminal proceedings and easier access to compensation.

Attention is paid to the activities of the EU in the development of acts aimed at protecting victims of certain categories of crimes, namely: victims of trafficking, victims of violence, sexual exploitation and child pornography, victims of terrorism. The main provisions of the following normative documents are highlighted: Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims (amended in 2022), EU Security Union Strategy of 8 July 2020, EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings (2021-2025), Directive 2011/93/EU on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA, Regulation (EU) No 606/2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters, the EU Strategy for a more effective fight against child sexual abuse 2020–2025, the EU Gender Equality Strategy 2020-2025, Proposal for a regulation laying down rules to prevent and combat child sexual abuse COM/2022/209, Directive (EU) 2017/541 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA, the Counter-Terrorism Agenda for the EU, etc.

It is emphasized that the norms of the mentioned acts take into account the specifics of the relevant category of victims, their urgent needs and contain specific recommendations for treating them, which in turn has the effect of reducing victim behavior towards this category

of people and taking into account their needs. Appropriate conclusions have been made.

Key words: vulnerable categories, European protection order, victims of crime, victims of sexual violence, victims of human trafficking, victims of terrorism, protection, human rights, standards, proceedings, sustainable development goals.

Постановка проблеми. За статистичними даними, щорічно жертвами злочинів стають близько 15% європейців або 75 мільйонів людей у Європейському Союзі (далі – ЄС, Союз). Дедалі більше людей подорожують, живуть чи навчаються за кордоном в іншій країні ЄС і можуть стати потенційними жертвами злочинів. ЄС постійно працює над тим, щоб жертви отримували необхідну їм підтримку та захист на всій території Союзу. Особи, які стали жертвами злочинів, мають низку потреб, що варіюються від жертви до жертви. Щоб задовольнити ці потреби, до всіх жертв слід ставитись індивідуально. Однак потреби жертв можна згрупувати за такими категоріями: належне поводження та визнання в якості жертви; захист від залякування, відплати та подальшої шкоди з боку обвинуваченого або підозрюваного, а також від шкоди під час кримінальних розслідувань і судових розглядів; підтримка, включаючи негайну допомогу після злочину, довгострокова фізична, психологічна та практична допомога; доступ до правосуддя для забезпечення обізнаності про свої права та їх розуміння, а також можливості брати участь у розгляді справ; компенсація та відновлення, чи то за допомогою фінансової шкоди, що сплачується державою чи правопорушником, чи за допомогою посередництва чи іншої форми відновного правосуддя [1].

Слід констатувати, що форми злочинності видозмінюються, а для скоєння протиправних дій злочинці використовують сучасні технології, зокрема Інтернет, Метавесвіт та штучний інтелект, що полегшує скоєння злочинів шляхом віддаленого вербування, реклами матеріалів та експлуатації жертв, широкого розповсюдження експлуаторських матеріалів в Інтернеті тощо. Ті ж технологічні засоби ускладнюють розкриття злочину, ідентифікацію злочинців та відстеження грошей, використаних для скоєння злочинів, та прибутків, отриманих від злочину тощо. Ці чинники спонукають до удосконалення існуючих та розробки нових механізмів захисту прав жертв злочинів. Відповідно ЄС та світова спільнота повинні реагувати на ці зміни з урахуванням реалій сьогодення.

Мета дослідження. Мета статті полягає у висвітленні існуючого правового механізму ЄС та вектору політики Союзу у цій сфері.

Стан опрацювання проблематики. Слід зазначити, що у праві ЄС та міжнародному праві

питанням забезпечення безпеки жертв злочинів, відшкодуванню матеріальної шкоди, захисту жертв насильницьких злочинів, гармонізації кримінально-правових норм держав-членів ЄС, застосування практики ЄСПЛ при здійсненні правосуддя приділено увагу в роботах таких вітчизняних і зарубіжних авторів: Т. Анакіна, Л. Фоміна, Т. Фулей, Альбін Дірінга (Albin Dearing), Жоді Блексток (Jodie Blackstock), Ліам О'Дрісколл (Liam O'Driscoll), Санне Струйк (Sanne Struijk), Томас Валь (Thomas Wahl), (Чихайя, Габріела Ніколета (Chihaiya, Gabriela Nicoleta) та ін. Водночас означена проблематика потребує подальшого дослідження з урахуванням особливостей законодавства ЄС у сфері захисту прав жертв.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до викладення основного матеріалу слід констатувати, що загальновизнані норми у галузі захисту прав жертв злочинів закріплено установчими актами ЄС. Так, стаття 47 Хартії основних прав ЄС надає кожному, чий права та свободи, гарантовані Союзом, порушено, право на ефективний засіб правового захисту в суді [2]. Стаття 82(2) (с) Договору про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) уповноважує Європейський парламент і Раду встановити мінімальні правила, що стосуються прав жертв злочинів з метою сприяння взаємному визнанню вироків і судових рішень, а також поліцейській і судовій співпраці у кримінальних справах із транскордонним аспектом [3].

Серед прийнятих спеціалізованих актів ЄС слід вказати Директиву Ради ЄС 2004/80/ЄС Про відшкодування жертвам злочинів, яка встановлює систему співпраці з тим, щоб полегшити потерпілим від злочину доступ до відшкодування в транскордонній ситуації. Така система повинна працювати на основі схем держав-членів з відшкодування потерпілим від насильницького злочину, на території яких вони були вчинені. З урахуванням зазначеного, механізм відшкодування повинен діяти на території всіх держав-членів ЄС [4].

У своїй Резолюції 2011/C187/01 Про дорожню карту для посилення прав та захисту жертв, особливо у кримінальному провадженні («Будапештська дорожня карта»), Рада ЄС зазначила про необхідність вжиття заходів на рівні Союзу для посилення прав, підтримки та захисту жертв злочину [5].

Значимою також є Директива 2011/99/ЄС про Європейський охоронний наказ (ЕРО) [6], яка дозволяє визнавати захисні приписи, видані як заходи кримінального права між державами-членами. Директива застосовується до національних заходів захисту, спрямованих на захист особи від злочинних дій, які можуть поставити під загрозу її життя, фізичну, психоло-

гічну чи сексуальну недоторканність, гідність чи особисту свободу.

Директиву Європейського парламенту і Ради ЄС 2012/29/ЄС Про встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки і захисту жертв злочинів, а також про заміну Рамкового рішення Ради 2001/220/ЖНА (далі – Директива про права жертв) [7], спрямовано на зміцнення наявних національних заходів згідно з мінімальними стандартами ЄС щодо прав, підтримання і захисту жертв злочинів у кожній країні ЄС. Її основні цілі полягають у забезпеченні того, щоб жертви злочинів отримували відповідну інформацію, підтримку та захист і могли брати участь у кримінальному судочинстві, незалежно від того на території якої держави-члена ЄС було завдано їм збитків. Директива передбачає такі права жертв: право на розгляд справи справедливим судом; на відшкодування шкоди, надання юридичної допомоги, отримання інформації про хід справи, на доступ до служб підтримки жертв злочинів тощо. Вона зобов'язує країни-члени ЄС забезпечити процедури визнання жертвами злочинів і дотримання належної поведінки стосовних цих категорій осіб з боку відповідних посадових осіб, з урахуванням індивідуальних потреб і без будь-якої дискримінації (наприклад, на основі громадянства, статті, мови, раси, релігії тощо).

Країни ЄС мали впровадити положення Директиви в національне законодавство до 16 листопада 2015 р. У 2013 р. Європейська комісія випустила керівний документ, щоб допомогти країнам ЄС у цьому процесі [8]. 11 травня 2020 р. Європейська комісія ухвалила звіт про виконання Директиви про права жертв [9], у якому оцінюється ступінь вжиття державами-членами ЄС необхідних заходів для дотримання його положень.

Слід також вказати Стратегію ЄС про права жертв (2020–2025 рр.) [10], яка має за мету забезпечити, щоб усі жертви всіх злочинів, незалежно від того, де в ЄС та за яких обставин стався злочин, могли повністю покладатися на свої права. З цією метою документом означено дії, які здійснюватимуться Європейською комісією, державами-членами та громадянським суспільством. Стратегія ґрунтується на дворівневому підході: розширення прав та можливостей жертв злочинів і спільна робота по захисту прав жертв. У Стратегії представлено п'ять ключових пріоритетів: ефективна комунікація з жертвами і створення безпечного середовища, в якому жертви можуть повідомляти про злочини; покращення підтримки та захисту найбільш уразливих жертв; полегшення доступу жертв до компенсації; зміцнення співробітництва та координації між усіма відповідними сторонами; і посилення міжнародного виміру прав жертв.

Необхідно констатувати, що ЄС постійно працює над удосконаленням правової основи щодо захисту прав жертв злочинів. Це стосується в першу чергу Директиви про права жертв, перегляд якої є частиною вищезначеної Стратегії ЄС про права жертв (2020–2025 рр.). З цієї метою Комісія проводить відкриті громадські консультації, що адресуються всім зацікавленим сторонам і громадянам, щоб зібрати думки громадськості щодо можливих варіантів політики в контексті оцінки впливу перегляду Директиви про права жертв. Такі консультації було проведено у 2022 р., а в липні 2023 р. Комісія запропонувала поправки до Директиви про права жертв, які стосуються п'яти основних прав жертв: доступ до інформації, покращення підтримки та захисту, покращення участі в кримінальних розглядах та полегшення доступу до компенсації.

Загальна мета перегляду полягає в тому, щоб зробити внесок у сферу свободи, безпеки і правосуддя, що добре функціонує, на основі: ефективного визнання вироків та судових рішень у кримінальних справах; високого рівня безпеки за рахунок покращення звітності про злочини; правосуддя, орієнтованого на жертв, де жертви визнаються та можуть розраховувати на свої права. Зокрема, Комісія прагне забезпечити, щоб: жертви отримували інформацію, необхідну їм для здійснення своїх прав завдяки зобов'язанню по лінії допомоги жертвам; потреби жертв у захисті задовольнялися відповідним чином – за допомогою посиленої індивідуальної оцінки їхніх потреб; жертви отримували найкращу підтримку – за допомогою посиленої спеціалізованої підтримки найбільш уразливих осіб, включаючи дітей; підвищити ефективність участі жертв у кримінальному процесі – маючи право на допомогу в суді та право на засоби правового захисту; жертви мали адекватний доступ до компенсації від правопорушника завдяки покращенню державної підтримки в отриманні такої компенсації від правопорушника [11].

Інші законодавчі акти ЄС, що стосуються прав жертв, зосереджуються на жертвах конкретних злочинів, а саме:

1. *Жертви торгівлі людьми.* За даними Євростату у 2022 році в ЄС було зареєстровано 10 093 жертв торгівлі людьми, що на 41% більше, ніж у 2021 році. Із них 63% зареєстрованих жертв торгівлі людьми були жінками, тоді як серед засуджених торговців людьми були лише 22% жінок; 37% зареєстрованих жертв торгівлі людьми в ЄС були громадянами держав-членів [12].

Комплексний підхід ЄС до боротьби з торгівлею людьми закріплений у Директиві ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми 2011/36/ЄС [13], яка заклала основу ЄС для запобігання та про-

тидії торгівлі людьми, встановлюючи мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій в означеній сфері, а також вводячи положення, спрямовані на посилення запобігання цьому злочину та захист жертв з урахуванням гендерної проблематики. Натомість Стратегією Союзу безпеки від 8 липня 2020 р. [14] було визнано проблеми у виявленні, судовому переслідуванні та засудженні за торгівлю людьми та проголошено про новий комплексний підхід до боротьби з цим злочином і запропоновано зміни до означеної Директиви. Положення означеної Директиви доповнюється Стратегією ЄС щодо боротьби з торгівлею людьми (2021–2025 рр.) [15], яка фокусується на: скороченні попиту, що сприяє торгівлі людьми; руйнуванні бізнес-моделі торговців людьми за допомогою ефективних оперативних заходів боротьби зі злочинною бізнес-моделлю; боротьбі з культурою безкарності шляхом нарощування потенціалу для вжиття надійних заходів кримінального правосуддя, а також цифрової бізнес-моделі торговців людьми; захисті, підтримці та розширенні прав і можливостей жертв з особливим акцентом на жінок і дітей та сприянні міжнародній співпраці у цьому напрямку.

У 2022 році Комісією ЄС було запропоновано поправки до Директиви 2011/36/ЄС, які стосуються форм експлуатації, що суттєво змінилися після 2011 р. Враховуючи цю обставину, запропоновано розширити невичерпний список форм експлуатації, включаючи примусові шлюби та незаконне усиновлення, щоб гарантувати, що національні правові системи охоплюють дедалі більше цілей торгівлі людьми; посилення кримінально-правового реагування на злочини, вчинені за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); посилення реагування системи кримінального правосуддя на злочини, пов'язані з торгівлею людьми, вчинені на користь юридичних осіб, шляхом заміни факультативного режиму санкцій двома різними обов'язковими режимами, які застосовуються у разі стандартних злочинів та злочинів за обтяжуючих обставин; зважаючи на ту обставину, що прийняття Директиви 2011/36/ЄС передувало законодавчій базі ЄС із заморожування та конфіскації, запропоновано оновити посилення на відстеження, заморожування, управління та конфіскацію доходів, зробивши пряме посилення на правила ЄС із цих питань; створення в усіх державах-членах ЄС за допомогою законів, постанов чи адміністративних положень національного механізму перенаправлення з метою раціоналізації функціонування відповідних національних установ та забезпечення подальшої гармонізації їхніх структур і практики щодо перенаправлення жертв на відповідну допомогу та системи підтримки; покладення на держав-чле-

нів зобов'язання щороку збирати та повідомляти Комісії дані про торгівлю людьми, а також подальшу гармонізацію збору даних з метою підвищення їх якості та прискорення публікації звітів за даними [16].

У січні 2024 року Європейський парламент і Рада досягли політичної угоди щодо нових правил, спрямованих на посилення боротьби з торгівлею людьми. Узгоджені правила надають правоохоронним та судовим органам сильніші інструменти для розслідування та переслідування нових форм експлуатації, в тому числі тих, що відбуваються в Інтернеті. Угода включає такі заходи: країни ЄС будуть зобов'язані включити експлуатацію сурогатного материнства, примусових шлюбів та незаконного усиновлення як форм експлуатації, що прямо підпадають під визначення торгівлі людьми, у своє національне законодавство; торгівля людьми, вчинена з використанням ІКТ, визнається обтяжуючою обставиною, якщо вона пов'язана із сексуальною експлуатацією та тягне за собою встановлення більш суворого покарання; країни ЄС повинні будуть створити офіційні механізми перенаправлення, які сприятимуть ранньому виявленню та наданню допомоги жертвам, а також єдині національні координатори боротьби з торгівлею людьми, які складуть основу Європейського механізму перенаправлення; свідоме використання послуг, що надаються жертвами торгівлі людьми, стане кримінальним злочином з метою скорочення попиту, що сприятиме торгівлі людьми тощо. Обов'язковими стануть прийняття та регулярне оновлення Національних планів дій, а також збір даних про торгівлю людьми у масштабах ЄС на основі конкретних показників, результати якого щорічно публікуватимуться Євростатом. Угода слідує за пропозицією, поданою Комісією у грудні 2022 р., про перегляд чинної Директиви щодо боротьби з торгівлею людьми. [17].

2. *Жертви насилля, сексуальної експлуатації та дитячої порнографії.* За статистичними даними, сексуальне насильство є зростаючою тенденцією в ЄС. У 2021 році поліція зафіксувала близько 206 800 злочинів сексуального насильства. Кількість жінок, які стали жертвами умисного вбивства, убитих членами сім'ї або інтимними партнерами (на мільйон жінок), становило 3,9 у 2021 році, а кількість жертв-чоловіків становила 1,8 (на мільйон чоловіків) [18].

Боротьба із сексуальним насильством над дітьми є пріоритетом ЄС. Одним із значимих актів у цьому напрямку стала Директива 2011/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради про боротьбу з сексуальним насильством і сексуальною експлуатацією дітей та дитячою порнографією та заміну Рамкового рішення Ради 2004/68/ЈНА [19], якою встановлено мінімальні

правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сфері сексуального насильства і сексуальної експлуатації дітей, дитячої порнографії та домагання дітей у сексуальних цілях. Вона також запроваджує положення, спрямовані на посилення запобігання цим злочинам та захист їх жертв.

Регламентом (ЄС) № 606/2013 Європейського парламенту та Ради Про взаємне визнання заходів захисту у цивільних справах [20] гарантована можливість користування заходами захисту жертвам насилля (наприклад, домашнього насильства, переслідувань чи насильства щодо дітей), якщо фізична та/або психологічна недоторканність чи свобода цих осіб перебувають під загрозою відповідно до норм, прийнятих в одній із країн ЄС, то вона має бути гарантована з того рівня захисту в інших країнах ЄС, якщо вони переїжджають або подорожують. Заходи захисту застосовуються судовим чи іншим органом за заявою особи, якій загрожує небезпека.

Стратегія ЄС щодо більш ефективної боротьби із сексуальним насильством над дітьми (2020–2025 рр.) [21] передбачає комплексну відповідь на зростаючу загрозу сексуального насильства над дітьми як в офлайн, так і в онлайн шляхом поліпшення профілактики, розслідування та надання допомоги жертвам. Вона включає 8 ініціатив, спрямованих на створення міцної правової основи для захисту дітей та сприяння скоординованому підходу багатьох суб'єктів, які беруть участь у захисті та підтримці дітей. Означені ініціативи мають за мету: забезпечити повне виконання чинних правил; забезпечити, щоб закони ЄС дозволяли ефективно реагувати; виявлення прогалин у законодавстві, кращих практик та пріоритетних дій; посилити зусилля правоохоронних органів на національному рівні та рівні ЄС; дозволити країнам ЄС краще захищати дітей за допомогою профілактики; створити Європейський центр із запобігання та протидії сексуальному насильству над дітьми; стимулювати зусилля галузі щодо забезпечення захисту дітей у своїй продукції; покращити захист дітей в усьому світі за рахунок багатосторонньої співпраці.

У цьому зв'язку слід також згадати Регламент (ЄС) 2021/1232 Європейського Парламенту та Ради Про тимчасовий відступ від деяких положень Директиви 2002/58/ЄС щодо використання технологій постачальниками послуг міжособистісного зв'язку, які не залежать від номера з метою боротьби із сексуальним насильством над дітьми в Інтернеті зі змінами відповідно до яких продовжено строк дії Регламенту до 3 серпня 2026 р. [22].

У 2022 році висунуто Пропозицію про Регламент Європейського Парламенту і Ради, що встановлює правила запобігання сексуальному

насильству над дітьми та боротьби з ним [23], який спрямовано на створення чітких і гармонізованих правових рамок для запобігання та боротьби із сексуальним насильством над дітьми в Інтернеті. Він прагне забезпечити юридичну визначеність постачальникам стосовно їхніх обов'язків щодо оцінки та зниження ризиків і, при необхідності, щодо виявлення, повідомлення й усунення таких зловживань щодо їхніх послуг відповідно до основних прав, викладених у Хартії та загальних принципів права ЄС.

Комісією також запропоновано нові правила запобігання сексуальному насильству над дітьми та боротьби з ними (планується ввести в дію в 2024 р.) [24], що посилюють кримінальне законодавство про сексуальне насильство над дітьми та сексуальну експлуатацію. Переглянуті правила розширюють визначення правопорушень, пов'язаних із сексуальним насильством над дітьми. Ці нові злочини включають пряму трансляцію сексуального насильства над дітьми та володіння й обмін посібниками педофілів. Нові правила також оновлюють визначення злочин, пов'язаний із включенням матеріалів сексуального насильства над дітьми в глибокі фейки або матеріали, створені штучним інтелектом (ШІ); посилюють судове переслідування, запобігання та підтримку: пропозиція встановлює довший період часу, протягом якого жертви можуть повідомити про сексуальне насильство, якого вони зазнали, і вимагати покарання правопорушника. Нові правила також нададуть жертвам право на фінансову компенсацію для усунення довгострокової шкоди, спричиненої сексуальним насильством над дітьми. Крім того, від держав-членів вимагається запровадити механізм координації для найкращого використання наявних програм профілактики та допомоги постраждалим. А також пропонується збільшити інвестиції у підвищення обізнаності, особливо щодо ризиків в Інтернеті, щоб переконатися, що Інтернет є безпечнішим і кращим для дітей та молоді. Крім того, нові вимоги гарантуватимуть, що рекрутери для діяльності, пов'язаної з тісним контактом з дітьми, і для організацій, що працюють проти сексуального насильства над дітьми, повинні вимагати інформацію про судимість кандидатів. Також буде введено обов'язкове повідомлення про правопорушення, принаймні професіоналами, які працюють у тісному контакті з дітьми, щоб вирішити серйозну проблему в зусиллях із припинення сексуального насильства над дітьми.

Правила доповнюють пропозицію про Регламент, який Комісія висунула у 2022 р., та який встановлює зобов'язання інтернет-компаній щодо виявлення, повідомлення та видалення матеріалів про сексуальне насильство над дітьми зі своїх сервісів.

У березні 2022 року Комісія прийняла пропозицію щодо Директиви про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством [25], спрямовану на ефективну боротьбу з насильством стосовно жінок та домашнім насильством на всій території ЄС. Для цього вона пропонує запровадити заходи в таких сферах: криміналізація відповідних злочинів та санкції за них; захист жертв та доступ до правосуддя; підтримка жертв; профілактика; координація та співробітництво. Вона передбачає конкретні заходи, пов'язані з доступом до інформації, підтримкою, захистом і доступом до компенсації в тій мірі, в якій вони стосуються саме жертв насильства щодо жінок та жертв домашнього насильства.

Особливу увагу потребам жертв ґендерного насильства приділено у Стратегії ЄС про права жертв (2020–2025 рр.), яка закликає вжити заходів для запобігання ґендерному насильству та боротьби з ним, а також для підтримки і захисту жертв таких злочинів [11].

Стратегія ґендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.) [26] визначає бачення, політичні цілі та дії для досягнення конкретного прогресу у сфері ґендерної рівності в Європі та досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). Ключовими цілями є припинення ґендерного насильства; боротьба із ґендерними стереотипами; ліквідація ґендерного розриву ринку праці; досягнення рівної участі у різних секторах економіки; вирішення проблеми ґендерного розриву в оплаті праці та пенсійному забезпеченні; скорочення ґендерного розриву у догляді та досягнення ґендерного балансу у процесі прийняття рішень та в політиці. У Стратегії застосовується подвійний підхід: облік ґендерної проблематики у поєднанні з цілеспрямованими діями, а інтерсекційність є горизонтальним принципом її реалізації. Хоча Стратегія фокусується на діях усередині ЄС, вона узгоджується із зовнішньою політикою ЄС у сфері ґендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок. На виконання означеної стратегії, ЄС також підписав Конвенцію Ради Європи про запобігання та боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством (Стамбульська конвенція) 2011 р.

3. *Жертви тероризму.* Європейський Союз неодноразово розглядав питання допомоги жертвам злочинів, зокрема в межах рішень або директив, які мають обов'язкову юридичну силу для держав-членів, але допускають певну гнучкість щодо національних підходів і видів практики [27]. Жертви тероризму заслуговують на особливу увагу і підтримку, як на національному рівні, так і на рівні ЄС. Це здійснюється за допомогою спеціальних законів, мереж та співробітництва з країнами-партнерами і міжнародними організаціями. Безперечно правовою основою у цій сфері слугують директиви Ради

ЄС 2012/29/ЄС, 2004/80/ЄС. Крім того, Директива (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту та Ради Про боротьбу з тероризмом та заміну Рамкового рішення Ради 2002/475/ІНА і внесення змін до Рішення Ради 2005/671/ІНА [28], зобов'язує держави ЄС забезпечити доступ до професійних спеціалізованих служб підтримки відразу після атаки та протягом необхідного часу, запровадити протоколи та механізми для забезпечення ефективного реагування на надзвичайні ситуації, включаючи доступ до надійної інформації, уникаючи тим самим будь-яких додаткових страждань жертв тероризму та їхніх сімей. Директива 2019/713 про боротьбу з шахрайством та підрубкою безготівкових платіжних засобів [29] також захищає жертв цих злочинів.

Питання щодо підтримки жертв тероризму поставлено й у зв'язку з прийняттям у 2020 р. Порядку денного боротьби з тероризмом [30], який визначає дії щодо боротьби з тероризмом на рівні ЄС, а також для кращого прогнозування, запобігання, захисту та реагування на терористичні загрози. Прогресу було досягнуто в різних сферах, включаючи боротьбу з поширенням терористичного контенту в Інтернеті. Видалення цього контенту, наприклад відеозаписів минулих нападів, опублікованих в Інтернеті, має вирішальне значення для захисту гідності жертв та запобігання радикалізації. З червня 2022 року повною мірою застосовується Регламент (ЄС) 2021/784 Європейського парламенту та Ради Про боротьбу з поширенням терористичного контенту в Інтернеті [31], який дозволяє державам-членам спрямовувати накази про видалення терористичного контенту з онлайн-платформ. Станом на грудень 2023 р. було видано понад 300 наказів про видалення [32].

На рівні ЄС у 2020 р. також створено Центр експертизи ЄС для жертв тероризму [33], який пропонує експертні знання, навчання, рекомендації та підтримку національній владі й організаціям з підтримки жертв. Центр допомагає забезпечити належне застосування правил ЄС щодо жертв тероризму. Він сприяє обміну передовим досвідом та досвідом між практиками і фахівцями з різних країн. Він не передбачає надання прямої допомоги та допомоги конкретним жертвам тероризму, але допомагає забезпечити, щоб національні структури пропонували професійну допомогу та підтримку жертвам тероризму в кожній країні ЄС. Центром розроблено Довідник ЄС щодо жертв тероризму, що має за мету надання допомоги національним органам влади та організаціям з підтримки жертв у практичній реалізації законодавства ЄС на основі уроків, які були зроблені з реагування на попередні терористичні атаки [34]. На доповнення до Довідника ЄС Центр випустив 26 національних до-

відників, в яких докладно описані права жертв тероризму у кожній державі-члені [35].

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене слід констатувати, що ЄС досяг значного прогресу у сфері прав жертв, активний захист жертв злочинів є пріоритетом Союзу та його держав-членів, що підтверджено Стратегічним порядком денним Європейської Ради на 2019–2024 рр. відповідно до якого: «Європа має бути місцем, де люди почуваються вільно та безпечно. ЄС має захищати фундаментальні права та свободи своїх громадян і захищати їх від існуючих та виникаючих загроз» [36]. ЄС постійно працює над розробкою та удосконаленням правової основи у галузі захисту прав жертв злочинів, яка ґрунтується на положеннях загальноновизнаних міжнародних актів у галузі прав людини та установчих актах ЄС, зокрема: Хартії основних прав ЄС, Договорі про функціонування Європейського Союзу і має за мету створення умов для здійснення правосуддя, орієнтованого на жертв, де жертви визнаються і можуть розраховувати на свої права.

Суттєве значення мають директиви ЄС, що встановлюють норми поведінки з жертвами злочинів та забезпечення їх прав (відшкодування шкоди, забезпечення безпеки, забезпечення захисту, застосування охоронного наказу тощо). Слід вказати, що ЄС розробляє законодавчі акти, стосовно жертв конкретних злочинів, зокрема «вразливих категорій осіб» – дітей, жінок, жертв тероризму. Норми таких актів, враховують специфіку відповідної категорії постраждалих осіб, їх нагальні потреби і містять конкретні рекомендації щодо поведінки з ними, що у свою чергу має наслідком зниження віктимної поведінки щодо цієї категорії осіб та врахування їхніх нагальних потреб.

На особливу увагу заслуговують стратегічні акти ЄС, які є орієнтиром політики Союзу на визначений термін у досягненні означених ними напрямів. Вони містять конкретні приписи яких має дотримуватися Союз і держави-члени. Наочним прикладом слугує підписання ЄС Стамбульської конвенції 2011 р. на виконання Стратегії гендерної рівності ЄС (2020–2025 рр.). Ці правові акти є стандартами, яких повинні дотримуватися інституції ЄС, спеціалізовані органи та їх посадові особи, а також держави-члени.

Особливістю політики ЄС у галузі захисту жертв злочинів є вчасне реагування на існуючі зміни у суспільстві, моніторинг ситуації та долучення громадськості до процесу удосконалення правової основи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Victims' needs. URL: <https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal->

- justice/protecting-victims-rights/victims-rights-eu_en (дата звернення 09.05.2024).
2. Charter of Fundamental Rights of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (дата звернення 12.05.2023).
 3. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення 12.05.2023).
 4. Directive 2004/80/EC «Compensation for victims of crime in other EU countries» URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3A133174> (дата звернення 11.05.2024).
 5. Resolution of the Council of 10 June 2011 on a Roadmap for strengthening the rights and protection of victims, in particular in criminal proceedings 2011/C 187/01 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32011G0628%2801%29> (дата звернення 10.05.2024).
 6. Directive 2011/99/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on the European protection order. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:338:0002:0018:en:PDF> (дата звернення 05.05.2024).
 7. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:315:0057:0073:EN:PDF> (дата звернення 02.05.2024).
 8. DG Justice Guidance Document related to the transposition and implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA EU. URL: https://ec.europa.eu/info/files/dg-justice-guidance-document-related-transposition-and-implementation-directive-2012-29-eu_en (дата звернення 02.05.2024).
 9. Report from the Commission to the European Parliament and the Council on the implementation of Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:188:FIN> (дата звернення 14.05.2024).
 10. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Strategy on victims' rights (2020-2025). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0258> (дата звернення 13.05.2024).
 11. Revision of the Victims' Rights Directive. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754605/EPRS_BRI\(2023\)754605_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/754605/EPRS_BRI(2023)754605_EN.pdf) (дата звернення 02.05.2024).
 12. Trafficking in human beings statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Trafficking_in_human_beings_statistics (15.02.2024).
 13. Directive 2011/36/EU of the European Parliament and of the Council of 5 April 2011 on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims, and replacing Council Framework Decision 2002/629/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:32011L0036> (дата звернення 02.05.2024).
 14. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Security Union Strategy COM/2020/605 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0605> (дата звернення 12.05.2024).
 15. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions on the EU Strategy on Combatting Trafficking in Human Beings 2021-2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021DC0171> (дата звернення 08.05.2024).
 16. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims COM/2022/732 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0732> (дата звернення 09.05.2024).

17. New agreement paves the way for stronger EU rules against trafficking in human beings. URL: <https://unlockimmigration.com/new-agreement-paves-the-way-for-stronger-eu-rules-against-trafficking-in-human-beings/> (дата звернення 09.05.2024).
18. Crime statistics. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Crime_statistics#About_206_800_sexual_violence_crimes_in_the_EU_in_2021.2C_still_on_a_growing_trend (дата звернення 03.05.2024).
19. Consolidated text: Directive 2011/93/EU of the European Parliament and of the Council of 13 December 2011 on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child pornography, and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02011L0093-20111217> (дата звернення 09.05.2024).
20. Regulation (EU) No 606/2013 of the European Parliament and of the Council of 12 June 2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32013R0606> (дата звернення 07.05.2024).
21. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Strategy for a more effective fight against child sexual abuse. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX:52020DC0607> (дата звернення 12.05.2024 р.).
22. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council amending Regulation (EU) 2021/1232 of the European Parliament and of the Council on a temporary derogation from certain provisions of Directive 2002/58/EC for the purpose of combating online child sexual abuse COM/2023/777 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2023%3A777%3AFIN> (дата звернення 11.05.2024).
23. Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules to prevent and combat child sexual abuse COM/2022/209 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A209%3AFIN> (дата звернення 11.05.2024).
24. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating the sexual abuse and sexual exploitation of children and child sexual abuse material and replacing Council Framework Decision 2004/68/JHA (recast) COM/2024/60 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2024%3A60%3AFIN> (дата звернення 11.05.2024).
25. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on combating violence against women and domestic violence. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0105> (дата звернення 14.05.2024).
26. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions a Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0152> (дата звернення 12.05.2024).
27. Сироїд Т.Л. Захист жертв тероризму: міжнародно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2018. Спеціальний випуск № 3 «Права людини: методологічний, гносеологічний та онтологічний аспекти». С. 103.
28. Directive (EU) 2017/541 of the European Parliament and of the Council of 15 March 2017 on combating terrorism and replacing Council Framework Decision 2002/475/JHA and amending Council Decision 2005/671/JHA. URL: <https://www.legislation.gov.uk/eudr/2017/541/contents> (дата звернення 14.05.2024).
29. Directive (EU) 2019/713 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on combating fraud and counterfeiting of non-cash means of payment and replacing Council Framework Decision 2001/413/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L0713> (дата звернення 12.05.2024).
30. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions A Counter-Terrorism Agenda for the EU: Anticipate, Prevent, Protect, Respond. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-12/09122020_communication_commission_european_parliament_the_council_eu_agenda_counter_terrorism_po

- 2020-9031_com-2020_795_en.pdf (дата звернення 07.05.2024).
31. Regulation (EU) 2021/784 of the European Parliament and of the Council of 29 April 2021 on addressing the dissemination of terrorist content online (Text with EEA relevance) PE/19/2021/INIT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/784/oj> (дата звернення 14.05.2024).
 32. European Remembrance Day for Victims of Terrorism: 20 years since the Madrid attacks. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/news/european-remembrance-day-victims-terrorism-20-years-madrid-attacks-2024-03-11_en (дата звернення 14.05.2024).
 33. EU Centre of Expertise for Victims of Terrorism. URL: https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/protecting-victims-rights/eu-centre-expertise-victims-terrorism_en (дата звернення 06.05.2023).
 34. EU Handbook on Victims of Terrorism. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2021-12/eu_handbook_on_victims_of_terrorism_december_2021_en.pdf (дата звернення 06.05.2024).
 35. EUCVT National Handbook on Victims of Terrorism. URL: https://commission.europa.eu/publications/eucvt-national-handbook-victims-terrorism_en (дата звернення 22.05.2024).
 36. A new strategic agenda 2019-2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/06/20/a-new-strategic-agenda-2019-2024/> (дата звернення 11.05.2024).